

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

УДК 165.742

ЩЕНКО Микола Павлович,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри державної служби,
публічного адміністрування та політології
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

ЩЕНКО Олег Миколайович,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри державної служби,
публічного адміністрування та політології
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького,
e-mail: nikrav62@mail.ru

ФІЛОСОФІЯ ГУМАНІЗМУ І ДЕМОКРАТІЇ

Стаття спрямована на поглиблену аргументацію та верифікацію авторської системної теорії й методології філософії гуманізму і демократії, її загальноцивілізаційної мегапарадигми, а також цінностей, принципів і законів, які є основними в соціально-гуманістичному становленні людини і світової цивілізації. Системна теорія гуманізму і демократії аргументується на основі авторських наукових концепцій і верифікується у контексті потреб становлення української моделі гуманного, демократичного суспільства.

Ключові слова: *філософія гуманізму і демократії, теорія, методологія, загальноцивілізаційна мегапарадигма, цінності гуманізму, принципи і закони демократії, українська модель гуманного, демократичного суспільства, світова цивілізація.*

Постановка проблеми. Сьогодні актуалізується проблема становлення української моделі гуманного, демократичного суспільства та відповідної аргументації гуманістично-демократичних цінностей, принципів філософії гуманізму і демократії. У цьому контексті має збагачуватись і стверджуватись її нова системна теорія й методологія, прогресивна загальноцивілізаційна мегапарадигма та нові цінності, принципи і закони розвитку світової цивілізації, які є найвищими сутнісними пріоритетами людства. Складаючи основи та рівень гуманності і демократичності людини, її способу життя, філософія гуманізму і демократії рятує конфліктний поліцивілізаційний світ від самознищення та торує її поступ до вершин суспільного прогресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З давніх часів філософія ставила ідеї, цінності й принципи гуманізму і демократії на одне з найважливіших місць у розвитку людства. У творах таких відомих дослідників як В. Андрущенко, З. Бжезинський, Г. Берман, Л. Губерський, Р. Даль, Л. Зідентоп, А. Конверський, В. Кремень, Т. Кун, І. Лакатос, М. Михальченко, А. Токвіль, А. Тойнбі, А. Фергюссон, А. Філіпенко, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон та ін. проголошувались ідеї гуманності, демократичності і справедливості, дружби, миру цінностями для всіх людей і з часом набули сутності і змісту загальнолюдських, загальноцивілізаційних цінностей.

Але у визначеному автором контексті розроблення сучасної системної теорії й методології філософії гуманізму і демократії зазначені проблеми є практично малорозробленими чи навіть нерозробленими взагалі. У науковій літературі тільки

визначається постановка проблеми необхідного розроблення загальноцивілізаційної мегапарадигми та впровадження нових принципів і законів в розвиток світової цивілізації.

Метою статті є подальше розроблення моделі гуманного, демократичного суспільства на основі аргументації і верифікації системної теорії й методології, загальноцивілізаційної мегапарадигми, цінностей, принципів та законів сучасної конкурентної філософії гуманізму і демократії, а також ефективних шляхів її впровадження в життя як окремої людини, так і світової цивілізації.

Виклад основного матеріалу. Становлення гуманного, демократичного суспільства в Україні має відбуватися на основі системної теорії й методології філософії гуманізму і демократії, розроблення якої автором здійснювалось відповідно до умов катастрофічно зростаючої загрози третьої світової війни. Саме тоді ідеї гуманізму, миру і демократії вийшли на перший план у житті українського суспільства і всієї світової цивілізації. Тому розроблення моделі гуманного, демократичного суспільства на основі філософії гуманізму і демократії розпочалось ще у середині 80-х років ХХ ст.

Для впровадження в життя матриці української моделі демократичного, гуманного суспільства необхідно виконати всі вимоги методології еволюціонізму, коеволюції і людиноцентризму та нової загальноцивілізаційної мегапарадигми, а також системної теорії й методології філософії гуманізму і демократії, що аргументується і верифікується на принципах системності, плюралістичності, світоглядно-антропоцентричної детермінації і нелінійного, поліцентричного мислення. Далі конкретизуємо ці складники викладеної методології.

Визначальне місце в системній теорії й методології філософії гуманізму і демократії відводиться людині. Її основою є вселюдська рівність, соціально-гуманістичні цінності. Сюди відносяться також пріоритети та принципи сучасної демократії [5, с. 58-62]. Серед них основними є: право всіх рас, цивілізацій, народів, націй на мир, на мирне, щасливе життя, визнання гуманізму і демократії, прав особи, свободи, рівності, справедливості, недоторканності особистості невідчужуваними цінностями у людини.

Особливо зростає необхідність впровадження в українську модель державотворення матриці найвищих гуманістичних, ліберально-демократичних цінностей. Ними є не формальні, а реальні гарантії цінності людини як особистості, мирне співіснування, самоцінність життя, захист прав, свободи особистості, забезпечення справедливості, соціальної рівності, демократії, дружби між людьми. Найактуальнішими на сьогодні соціально-гуманістичними цінностями автором визначені самоцінність людини, невідчужуваність її прав і свобод, соціальне становлення суверенної, гармонійної особистості, забезпечення миру, демократичний розвиток гуманного суспільства, поліпшення добробуту людей, їхнього здоров'я і безпеки.

Можливість системного впровадження в життя цінностей філософії гуманізму і демократії ґрунтується на відповідній методології – вченні про структуру, методи і способи організації та побудови теоретичної і практичної діяльності людей. Саме методологія надає всю багатоманітну сукупність методологічних і методичних принципів та засобів, операцій і форм побудови життєздатного гуманного, демократичного суспільства в Україні. Методологія визначає вихідні принципи і способи не тільки наукового пізнання, а й практичного перетворення дійсності.

Сьогодні найсильніший вплив на народи і країни справляє концепція глобального еволюціонізму, за якою весь світ і все, що діється в ньому, є величезною, внутрішньо цілісною еволюціонуючою системою [3, с. 298-307]. Вона спирається на ідею про єдність Всесвіту і відзначається універсальністю, величезним інтеграційним потенціалом. Глобальний еволюціонізм вимагає негайного переходу до загальноцивілізаційної мегапарадигми в соціально-економічній і політичній еволюції людства. Це означає відхід усіх країн світу від конфліктної, конфронтаційної (зіткнення цивілізацій) цивілізаційної парадигми та перехід до глобального конструктивного міжцивілізаційного співробітництва й

інтеграції на засадах визнання пріоритету соціально-гуманістичних і ліберально-демократичних цінностей, спільний пошук найефективніших шляхів формування цілісної життєздатної світової цивілізації без зіткнення цивілізацій. До цілісності ведуть, незважаючи на розколотість світу, формування глобальних соціально-політичних і економічних мереж, різко інтенсифікованих зв'язків і взаємодій, розв'язання загальних проблем і криз, які вимагають міждержавних зусиль.

У світовій цивілізації всі країни переживають кризи під тиском глобалізації, яка породила глобальні проблеми, порушила баланс між суспільством і природою, поставила під сумнів саме існування всієї світової цивілізації. Силами окремих чи ізольованих країн їх не можна перебороти, неможливо розв'язати. Необхідна коеволюція різних цивілізацій, країн та всіх частин глобальної макросистеми, що розвиваються різними темпами, в еволюційну цілісність, основними суб'єктами якої є національні держави, транснаціональні корпорації та міжнародні організації.

Нині разом з відходом від цивілізаційної парадигми розпочався перехід до нової глобальної світової цивілізації, зорієнтованої на розв'язання локальних суспільних проблем з урахуванням їхнього взаємозв'язку з проблемами глобальними, з передбаченням наслідків для світових загальнопланетарних процесів. На межі II – III тисячоліть світова цивілізація почала переживати глобальні метаморфози в усіх сферах свого ареалу. Гуманізація і демократизація світових соціально-економічних і політичних процесів стали загальноновизнаними пріоритетами, які розвиваються на основі універсалізації гуманної, демократичної моделі суспільно-державного устрою [8, с. 23-32].

Тому наукова аргументація найефективніших шляхів становлення гуманного, демократичного суспільства можлива тільки на методологічній основі коеволюції біосфери, соціосфери, техносфери і ноосфери. Йдеться про таку високоефективну коеволюцію, яка здатна забезпечити спільний взаєморозвиток людини, природи і суспільства як основної умови виживання людства на Землі. Необхідно досягнути паритету взаємозв'язків в системі «природа – людина – суспільство – техніка». Принцип коеволюції забезпечує прогресування світової системи, інтегрування всіх її складових еволюційних процесів в їх взаємоузгодженні, взаємодії і взаємоспрямованості. Тому коеволюція ставить завдання забезпечити сумісну еволюцію природних, біологічних, соціальних і культурних чинників життя людини [4, с. 264].

Дотримання вимог принципу коеволюції забезпечує еволюційне сходження по шляху все більш ускладнених форм і структур економіки, бізнесу та політики, що попереджує виникнення непрогнозованих наслідків, явищ. Шлях до складного у світовій політиці, до глобального – це шлях до макросвіту з новими властивостями, з набагато складнішим спектром форм і структур. Коеволюція формує світ у вигляді об'єднаної, взаємоузгодженої мережі цивілізацій, країн і народів та веде до глобальної макроетносоціосистеми людства. Вона позбавлена центру симетрії, але її компоненти, маючи велику амплітуду (розвиток та інтенсивність), зберігають і підтримують цілісність системи та узгодженість з вектором її соціально-еволюційного сходження.

Дійсно, доля кожної країни і всієї світової цивілізації залежить від коеволюції держав і народів, інтеграції різноманітних суб'єктів політики в одну глобальну макроетносоціосистему, яка відбувається шляхом досягнення загального ритму і темпу розвитку. При цьому інтенсивність процесів у соціально-політичній, економічній, духовно-ідеологічній підсистемах може бути різною. У результаті інтеграції всі країни, народи, різні політичні суб'єкти потрапляють в один ритм і темп, тому починають розвиватись з однаковою швидкістю. Провідним імперативом у макроетносоціосистемі стає вже не цивілізаційна або поліцивілізаційна парадигма, чи силова політика, не зіткнення цивілізацій, а пошук прогресивних способів коеволюції геополітичних і соціально-економічних підсистем та забезпечення міжцивілізаційного миру.

За умов криз і конфліктів продовження силової політики зіткнення цивілізацій стає дедалі небезпечнішим у нестійкому світопорядку, коли навіть випадкові зриви можуть призвести до глобальної катастрофи. Чим складніше організована і більш функціональна світова цивілізація, тим вона нестійкіша і більше вимагає досконалої системи виживання людства. Тому конструктивною альтернативою зіткнення цивілізацій сьогодні є спільне підтримання форм сумісного функціонування різних за рівнем розвиненості соціальних, політичних, економічних і духовно-ідеологічних підсистем і пошуку найефективніших шляхів коеволюційного руху до міжцивілізаційного миру.

Коеволюція забезпечує сполучену та взаємозумовлену зміну систем або складових частин і елементів усередині цілого, яка тісно пов'язана із поняттям «саморозгортання» і «самоорганізація». Відмінність між ними полягає в тому, що принцип коеволюції пояснює співвідношення між принципово різними системами, що розвиваються (наприклад, природними і соціальними), з урахуванням їх взаємозв'язку, взаємоприспосовування, кореляційних еволюційних змін, а саморозгортання і самоорганізація пояснюють взаємодію між елементами окремої структури, стан розвитку певної системи.

У вирішенні будь-яких проблем життєдіяльності суспільства методологічною основою є людиноцентризм – теорія, за якою людина є центром доступного Всесвіту, природного, суспільного і техніко-технологічного світу. Відповідно історія є інтегративним процесом сумісного існування і зміни не лише етносів, культур чи цивілізацій, а й окремих людських індивідів. Людиноцентризм – це одна із закономірностей історії, що становить предмет сучасного неklasичного підходу до розгляду історичної дійсності як нелінійного і поліцентричного процесу, взаємозв'язаного самоосягнення та самоздійснення різноманітних людських індивідів.

У такому інтервалі людиноцентристського виміру передумовою і основою становлення гуманного, демократичного суспільства постає сама людина. Її буття є основою і формою вияву раціональності світоустрою. Відповідно до людиноцентризму світоглядно-антропоцентрична детермінація означає переконання, згідно з яким людина розглядається вищою метою розвитку світової цивілізації. На противагу геоцентричній, екоцентричній, теоцентричній або космоцентричній, чи іншій детермінації вона розглядає людину, її долю сенсом і метою історії. Класично антропоцентризм є основою гуманістичного характеру філософії гуманізму і демократії.

Гуманне, демократичне суспільство може бути сформоване тільки на цінностях системної теорії та методології філософії гуманізму і демократії. А під ними розуміються універсальні положення про те, що всі предмети і явища світу поєднані у системи різних типів і видів цілісності й складності. Принцип системності об'єднує і синтезує кілька ідей та уявлень: системності, цілісності, співвідношення частини і цілого, структурності та елементарності об'єктів, універсальності, загальності зв'язків, відносин, нарешті, розвитку. Ними передбачається не тільки статичність, а й динамічність, мінливість системних соціально-політичних об'єднань цивілізацій, країн, держав.

Як один із провідних і синтезуючих принципів, системність лежить в основі системного підходу – загальнонаукової міждисциплінарної і конкретно-наукової системної методології, що розглядає об'єкти як системи. Розширюючи пізнану реальність, він допомагає будувати нові суб'єкти і об'єкти соціально-економічної й політичної життєдіяльності, задаючи їм характеристики, пропонує нові схеми їх вдосконалення, особливо в аспекті нелінійного мислення.

Значення нелінійного мислення особистості особливо зростає у процесі наростання нестабільності та конкурентності в поліцивілізаційному світі. Його найважливішими ознаками є: багатоваріантність та альтернативність еволюції; можливість оптимального вибору національно-патріотичних шляхів такої еволюції; можливість прискорення темпів розвитку, зокрема ініціювання прискореного нелінійного зростання. До нього входять також вплив кожної країни, кожної особистості на макросоціальні процеси; неприпустимість

зовнішнього нав'язування соціально-економічним і політичним системам шляхів розвитку; перебіг соціально-економічних процесів в умовах нестабільності, криз, ризиків тощо; незворотність розвитку; еволюційність і цілісність світу.

У процесі глобалізації на мегарівні розвитку світової цивілізації закономірно починає превалювати загальноцивілізаційна мегапарадигма – загальна модель сучасної світової цивілізації, загальнопланетарний світогляд, який зумовлює собою соціально-гуманістичне і ліберально-демократичне забезпечення способу життя людей, народів, країн за умов техногенної цивілізації. Вона включає соціокультурні досягнення сприйняття світу і проблем, що в ньому виникають, а також спосіб адаптації до них, способи, методи і засоби вирішення життєвих проблем на основі сучасного рівня розвитку світової культури. Загальноцивілізаційна мегапарадигма інтегрує в собі всі цивілізаційні парадигми та інші різновиди парадигм.

Доцільно уточнити, що в науці парадигма (від грец. *paradigma* – приклад, зразок) визначається як категорія, яка використовувалася ще в античній і середньовічній філософії для характеристики взаємовідносин духовного і реального світу. У сучасній науці категорія «парадигма» інтерпретується як вихідна теорія, як модель постановки проблем, що береться за зразок вирішення дослідницьких завдань. Парадигма є умовою певного виду теоретичної діяльності і включає в себе сукупність ідей, цінностей та переконань, визначених і визнаних науковими колами та слугує розвитку і збереженню наукових традицій.

За смислом і призначенням категорія «парадигма» аналогічна поняттю «дослідницька програма», яка містить набір вихідних ідей та методологічних установок, на які спирається наукове пізнання. І. Лакатос інтерпретує парадигму як «стиль мислення». У філософії науки поняття парадигми було введено позитивістом Г. Бергманом для характеристики нормативності методології. Але широкого розповсюдження категорія набула після робіт американського історика фізики Т. Куна, який довів, що зміна парадигм є науковою революцією.

Загальноцивілізаційна мегапарадигма розробляється сьогодні в якості основної одиниці вимірювання розвитку науки, культури і техніки, всієї світової цивілізації. Вона є концептуальною схемою, яка протягом тривалого часу визначатиметься науковим співтовариством як основа наукової та практично-перетворювальної діяльності людства і на багато років визначатиме коло проблем і методів їх розв'язання в тій чи іншій галузі науки й практики. Цей процес є науковою революцією, яка пов'язана з частковою, а пізніше і повною заміною старої цивілізаційної парадигми.

Заміна старої цивілізаційної парадигми, яка вже вичерпала себе, новою загальноцивілізаційною мегапарадигмою являє собою діахронічний процес, який включає послідовні етапи: 1) аргументацію нової тези, концепції науки в допарадигмальному періоді; 2) «нормальну науку» парадигмального періоду; 3) кризу «нормальної науки» і наукову революцію, зміну парадигми; 4) ствердження і оформлення нової загальноцивілізаційної мегапарадигми.

Становлення сучасної загальноцивілізаційної мегапарадигми характеризується суперництвом різних шкіл, теорій і відсутністю загальноприйнятих концепцій та методів дослідження. На певному етапі ці розходження зникнуть у результаті перемоги наукової школи філософії гуманізму і демократії. З визнання загальноцивілізаційної мегапарадигми починається розвиток і вдосконалення нової загальнопланетарної наукової традиції. Це поглиблює стан кризи цивілізаційної парадигми. Вузькість її усталених правил стимулює пошук нових правил. Результатом цього процесу є наукова революція, тобто повне витіснення старої парадигми новою дисциплінарною матрицею. Далі відбувається процес утвердження і поширення нової загальноцивілізаційної мегапарадигми.

Сьогодні категорія «загальноцивілізаційна мегапарадигма» інтерпретується як вихідна теорія, як модель постановки проблем, що береться за зразок вирішення не тільки дослідницьких завдань, а й усіх світових суперечностей. Наука переміщується в принципово

новий соціокультурний контекст, в основі якого лежить ідея цілісності людства. Світ став єдиним глобальним, інтернаціональним цілим. Тому наука і життя людства виходять на новий загальноцивілізаційний світогляд і звертаються до феномену культури. Загалом загальноцивілізаційна мегапарадигма ширша від наукової теорії і передеує її.

Як пише А. Філіпенко, загальноцивілізаційна мегапарадигма витісняє за кризових умов, міжринкових війн сучасну економічну парадигму, але збагачує ринкову мегапарадигму [7, с. 61]. Проте остання також відіграла вже свою інтегративну роль у зростанні цілісності міжнародної економічної системи в період постколоніальної глобалізації. Вона разом з цивілізаційною парадигмою гальмує суспільний прогрес і дещо суперечить потребам виживання людства перед загрозою третьої світової війни, яка може знищити Світ. Адже вони побудовані на розколі людства і на зіткненні ряду локальних цивілізацій, які насправді й не пов'язані між собою. Сьогоднішні глобалізаційні й інтеграційні процеси ведуть до утвердження нової загальносвітової цивілізації, на основі якої відбувається становлення нової загальноцивілізаційної мегапарадигми. Вона ґрунтується не на поділі і зіткненні різних цивілізацій, а на єдиній світовій цивілізації, що розвивається на основі філософії гуманізму і демократії.

На відміну від цивілізаційної парадигми загальноцивілізаційна мегапарадигма виключає гіперболізацію особливого в розвитку різних країн і цивілізацій, що раніше поділяло світ на суперечливі, навіть ворогуючі культури і країни, вона спрямована на подолання визначеного (абсолютизованого) С. Хантінгтоном у праці «Зіткнення цивілізацій» розколу людства на особливі цивілізації і стрижневі країни та їх зіткнення між собою [9]. Крім того, вона збагачує світову цивілізацію досягненнями всіх країн і цивілізацій.

Сьогодні загальноцивілізаційна мегапарадигма стає загальноновизнаною, що, в свою чергу, вимагає визначення категорії «цивілізація» (лат. *civilis* – громадянський, державний, гідний, вихований). Ця багатозначна категорія у сучасному науковому обігу вживається у декількох значеннях. Найпоширеніше значення цивілізації зводиться до характеристики того або іншого ступеня суспільного розвитку і матеріальної культури, характерної для певного суспільно-економічного устрою. Цивілізація – багатозначний історико-етнографічний термін, введений у 1768 р. А. Фергюсоном. Так він назвав у запропонованій ним періодизації історії останню сходинку історичного розвитку, що змінила дикунство та варварство. Вона була позначена веденням хліборобства та встановленням законодавчо закріпленої приватної власності.

Аргументуючи розвиток світової цивілізації, доцільно верифікувати цей процес в таких основних координатах цивілізації: форма існування живих істот, наділених розумом; синонім культури, ступінь розвитку матеріальної і духовної культури (антична, сучасна цивілізація); ступінь суспільного розвитку, наступний за варварством. Йдеться про цивілізацію як етап, що був досягнутий після заміни безкласового суспільства класовим, загальною, об'єднуючою основою якого є держава. У цьому розумінні цивілізація співставляється з народовладдям та зрівняльністю первісного суспільства; як рівень культурного розвитку, досягнутий суспільством з низькою культурою первісного суспільства. Цивілізація – окремий просторово-часовий різновид культури суспільства (наприклад, антична, європейська, християнська).

Отже, виходячи з цих дефініцій, загальноцивілізаційну мегапарадигму можна конкретизувати як таку, що є визначальним критерієм рівня суспільного розвитку, матеріальної і духовної культури, всієї сучасної світової культури, науки і техніки. Вона відображає модель розвитку світової цивілізації і включає всю наявну сукупність народонаселення планети Земля, всіх людей з певною духовною і матеріальною культурою та техніко-технологічними інноваціями у способі життя, особливо молоді.

Адекватним відповідником цим критеріям і вимогам науково-технічного прогресу є соціальне становлення суверенної, гармонійної особистості та вікової групи молоді, гуманізація і демократизація її способу життя. Саме потребами гуманізації і

демократизації життя суспільства детерміноване відкриття у 1989 р. автором закону соціального становлення молоді. Закон стверджує: міра демократизації і гуманізації соціального становлення особистості та вікової групи молоді прямо пропорційна мірі її деєтатизації і децентралізації та мірі подолання авторитарності, бюрократичності освітньо-виховної системи в суспільстві. Тут міра як філософська категорія відображає органічну єдність якісної і кількісної визначеності інститутів та процесів, явищ у соціальному становленні особистості.

Прогресивна сутність закону соціального становлення особистості та молоді полягає в тому, що молодь, складаючи за даними ООН близько 20% суспільства, є автономною його частиною і кожна нова генерація молоді формує свою філософію гуманізму і демократії, свій специфічний молодіжний спосіб життя, свій власний менталітет, свої антропоцентричні детермінанти поведінки. Вона здатна своєю силою здійснювати формуючий демократичний і гуманістичний вплив на підростаюче покоління і протистояти архаїчним впливам, які здійснює авторитарна виховна система суспільства.

Висновки. Аргументаційно-верифікаційний метод вимагає, щоб всі ідеї і теорії підтверджувались експериментально, тобто аргументувались матеріальними причинами і факторами. Сьогодні такими факторами є кардинальні зміни у розвитку світової цивілізації та реформування всіх сфер суспільної життєдіяльності в Україні. Саме вони переконують, що становлення гуманного, демократичного суспільства можливе тільки на основі цінностей і принципів філософії гуманізму і демократії. Її загальноцивілізаційна парадигма ставить в центр суспільного прогресу людину, соціальне становлення суверенної, гармонійної особистості. Це означає тим самим перехід до нового типу світової цивілізації – гуманної і демократичної, яка виключає війни між різними цивілізаціями і країнами, їх зіткнення, вимирання людей від голоду в різних країнах тощо. Загальноцивілізаційна мегапарадигма ґрунтується на якісно новій філософії гуманізму і демократії.

Філософія гуманізму і демократії забезпечує нове нелінійне, поліцентричне мислення, загальнолюдське розуміння світових подій і процесів замість властивого цивілізаційній парадигмі вузькокраїнового чи вузькодержавного, а також змінює перебільшення останньою ролі економічних і виробничих чинників в стрижневих країнах на необхідність забезпечення єдності матеріального і духовного та підвищення ролі соціально-культурних чинників в різних країнах заради виживання світової цивілізації.

Список використаної літератури

1. Ищенко Н. П. Социальное становление советской молодежи: монография / Н. П. Ищенко. – К.: Выща школа, 1989. – 239 с.
2. Іщенко М. П., Руденко І. І. Філософія науки: питання теорії і методології / М. П. Іщенко, І. І. Руденко; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Іщенка. – К.: УБС НБУ, 2010. – 442 с.
3. Іщенко М. П., Іщенко О. М. Соціально-політична енциклопедія: наукове видання / М. П. Іщенко, О. М. Іщенко; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Іщенка. – Черкаси: ІнтролігаГОР, 2012. – 636 с.
4. Іщенко М. П., Руденко І. І. Людина у Всесвіті і світовій цивілізації: монографія / М. П. Іщенко, І. І. Руденко; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Іщенка. – К.: УБС НБУ, 2013. – 458 с.
5. Зидентоп Ларри. Демократія в Європі / Ларри Зидентоп; пер. с англ.; под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2004. – 360 с.
6. Тойнби А. Постигание истории / А. Тойнби; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1991. – 736 с.
7. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А. С. Філіпенко. – К.: Знання, 2007. – 670 с.
8. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма; пер. с англ. М. Б. Левина. – М.: ООО «Издательство АСТ»; ОАО «ЛЮКС», 2004. – 349, [3] с.
9. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон; пер. с англ. Т. Велимеева. Ю. Новикова. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603, [5] с.
10. Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. – New York: Simon and Schuster, 1996. – 367 p. [Electronic recourse]. – Accessed mode: http://lib.uni-dubna.ru/search/files/kult_nov_post_volna/20.html

References

1. Ishchenko, M. P. (1989). *Social formation of Soviet youth: a monograph*. Kyiv: Higher School (in Ukr.)

2. Ishchenko, M., Rudenko, I. (2010). *Philosophy of science: the theory and methodology*. In M. Ishchenko (Ed.). Kyiv: UBA NBU (in Ukr.)
3. Ishchenko, M., Ishchenko, O. (2012). *Socio-Political Encyclopedia*. In M. Ishchenko (Ed.). Cherkasy: IntrolihaTOR (in Ukr.)
4. *The man in the universe and world civilizations: Monograph* / M.P. Ishchenko, I. Rudenko; Ed. M. Ishchenko. – K.: UBA NBU, 2013. - 458 p.
5. Siedentop, Larry (2004). *Democracy in Europe*. Moscow: Logos (in Russ.)
6. Toynbee, A. (1991). *Comprehension of history*. Moscow: Progress (in Russ.)
7. Filipenko, A. S. (2007). *Global Forms of Economic Development: History and the Present Day*. Kyiv: Znannia (in Ukr.)
8. Fukuyama, F. (2004). *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution*. Moscow: AST Publishing House; OJSC «LYUKS» (in Russ.)
9. Huntington, S. (2003). *Clash of Civilizations*. Moscow: AST Publishing House (in Russ.)
10. Huntington, S. P. (1996). *Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon and Schuster.

ISHCHENKO Mykola Pavlovych,

Doctor of Sciences (Philosophy), Professor,
Professor of the Civil Service,
Public Administration
and Political Science Department
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

ISHCHENKO Oleh Mykolayovych,

Candidate of Sciences (Political),
Associate Professor of the Civil Service,
Public Administration
and Political Science Department
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
e-mail: nikipav62@mail.ru

PHILOSOPHY OF HUMANISM AND DEMOCRACY

Abstract. *Introduction. Theory and methodology of philosophy of humanism and democracy is based on the concept of socio-humanistic, liberal-democratic values and principles developed by the author in 1980s. It provides competitiveness to Ukrainian model of humane and democratic society and introduces humanistic and democratic values and ideas of peace and humanity, the non-violent methods of fighting and refusal from inciting interethnic, interracial, interreligious strife, war prevention, protection of peace in Ukraine. The purpose is a further development of the model of humane, democratic society on the basis of argumentation and verification of the systemic theory and methodology, values, principles and laws of modern competitive philosophy of humanism and democracy. Conclusion. These problems are developed on the basis of the methodology of evolutionism, coevolution and humanocentrism and a new general civilizational megaparadigm as well as a system theory and methodology of philosophy of humanism and democracy that discusses the principles of plurality, outlook-and-anthropocentric determination and non-linear, polycentric thinking. Humanism requires to recognize a person, the protection of life, rights, freedom and happiness as the main evaluation criterion and coefficient of efficiency of humanity and democracy of government and leaders of any country and guaranteeing on this basis sustainable peace, progress, building a humane, democratic society, the growth of material and spiritual well-being and happiness of all people in Ukraine and throughout the world civilization. Fundamental changes in the development of world civilization and reforms in all spheres of public life in Ukraine prove that the formation of a humane and democratic society is possible only on the values and principles of the philosophy of humanism and democracy, and on providing cultural and intellectual progress in different countries in order to survive global civilization.*

Key words: *philosophy of humanism and democracy, theory, methodology, general civilizational megaparadigm, values of humanism, principles and laws of democracy, Ukrainian model of humane democratic society, world civilization.*

Одержано редакцією 18.04.2017
Прийнято до публікації 07.06.2017